

הנשיאים הביאו

בכמה מקומות באגדה דנים חז"ל בנדבת המשכן של הנשיאים. הגמרא ביומא ע"ה ע"א אומרת: "והנשיאים הביאו את אבני השהם (שמות ל"ה, כ"ז), תנא נשיאים ממש (כלומר עננים) וכן הוא אומר נשיאים ורוח וגשם אין (משלי כ"ה י"ד)".

המהרש"א ב"חדושי אגדה" ד"ה נשיאים ממש, כותב: דאי נשיאים כפשטיה למה נתעצלו הם להתנדב באחרונה דהא בחנוכת המזבח התחילו הם להתנדב בתחלה ולכך אמרו דנשיאים הביאו היינו עננים ועבים. וק"ק לישנא דקאמר נשיאים ממש למה מיקרי זה השם מלשון עבים טפי ממש וכו' ע"כ.

אך קושיית המהרש"א איננה קשה. גם על הביטוי "מלאכים" בבראשית ל"ב ד' פירשו חכמים "מלאכים ממש" (כלומר מלאכי עליון) אע"פ שמלה זאת ברוב המקרים משמעה שליחים ולא מלאכי עליון. האומר "ממש" במקרים כגון אלה רוצה לומר שכאן יש לפרש לפי המשמעות הנדירה והמפתיעה אשר לדבריו הראשונים של המהרש"א שהנשיאים באו באחרונה יש לומר שבאמת לא ראו חכמים בעין יפה את התעצלותם של הנשיאים בנדבת המשכן, אך המהרש"א מפרש שהגמרא ילנו אינה מצטרפת למגנים את הנשיאים ולכן מפרשת את "הנשיאים" במשמעות אחרת.

לי נראה שהגמרא מפרשת את "נשיאים" שבפסוק בשמות ל"ה גם במשמעות העיקרית — "ראשי העם" וגם במשמעות — לואי — "עננים". כי קצת מפתיע שמוכח הפסוק ממשלי כדי להוכיח ש"נשיאים" הם עננים, בעוד שטוב יותר היה להביא את הפסוק בתהילים קל"ה, ז' "מעלה נשיאים". לכן נראה לי שהביאו את הפסוק במשלי דוקא בגלל הסיפא שלו "איש מתהלל במתת שקר". בכ"י אחד (עיין בדקדוקי סופרים) הועתק באמת בגמרא הפסוק עד סופו. ויש בזה משום נזיפה בנשיאים, כי כפי שנראה להלן, רצו חכמים לומר שנדבת הנשיאים היא מתת שקר.

כשדוד המלך התנדב אוצרות גדולים מאד לבנין המקדש, הוא אמר בהכנעה ובענוה "כי ממך הכל ומידך נתנו לך". (דברי הימים א' כ"ט, י"ד). בזה הוא רוצה להקטין ולהנמיך את ערך המתנות אע"פ שכל האוצרות היו נכסיו שרכש

הנשיאים הביאו

אותם בדרך טבעית. על אחת כמה וכמה חייב אדם להקטין ערך נדבותיו אם אלה באו לו מידי שמיים ע"י נסים גלויים. אם הוא נותן את אלה להקדש — אין בזה זכות גדולה, יתר על כן אמרו חכמים (תענית כ"ד ע"א—ע"ב) שטוב יעשו בני אדם אם יקדישו מעשי נסים לשמיים, ואם כן ספק אם אפשר לכנות "נדבה" כזאת כמתנה בכלל.

בכמה מקומות במדרשים גינו חכמים את נדבת הנשיאים למשכן, מסופר שהיה רע בעיני הנשיאים שמשה לא אמר להם להביא, ולא רק שלא נתנו דוגמה לעם להביא נדבה ראשונים אלא ישבו, שתקו וציפו עד שמשה יצטרך להם, כדי שהם יורו את בני שבטיהם להתנדב. ומה שחסרין אנו משלימין, אך לא כאשר דימו להם בגאוותם היה: כל ישראל הביאו בשמחה ובוריוות וכבר יצא הקול שהמלאכה היתה דיים, עתה היו הנשיאים מצירים ואמרו אוי לנו שלא היה לנו שותפות במלאכת המשכן (עיין אבות דר' נתן פרק י"א, במדבר רבה פר' י"ב ורש"י שמות ל"ה, כ"ז, במדבר ז', ג'). כיון שהוריד הקב"ה אבנים טובות ומרגליות מן השמים היה בידי הנשיאים להביא נדבתם לבגדי הכהן הגדול. ואולם, לפי פרושנו דלעיל, אבנים אלה הן מעשי נסים ולא יוכלו להחשב נכסי הנשיאים והם "מתת שקר". לכן אומרת הגמרא ביומא: "מלמד שירדו להם לישראל אבנים טובות ומרגליות עם המן שנאמר והנשיאים הביאו את אבני השהם, תנא נשיאים ממש וכן הוא אומר נשיאים ורוח וגשם אין, איש מתהלל במתת שקר" — ועלינו להבין את הביטוי "והנשיאים הביאו" בשתי משמעויותיו. אסמכתא לפירוש זה אני מוצא בדברי התרגום המיוחס ליונתן: "וענני שמיא אולן וכו' ורברבי ישראל מייתן וכו'" ועיין שמות רבה ל"ג ט'.

חלק: עינים קבגרי ת"א נבטלום -
היב חלק אינטרלי